

Social Reintegration: Comparative approach to pre-release program

Phubadee Saragoon^{1*}

¹ Chulalongkorn University, Thailand

* Corresponding author. E-mail: earth.phubadee@gmail.com

ABSTRACT

This academic article presents a comparative study of pre-release preparation programs for incarcerated individuals in the United States, Japan, Singapore, and Thailand, with the aim of analyzing policy approaches and implementation strategies for effective social reintegration and recidivism reduction. Drawing on the throughcare framework—which emphasizes continuous support from initial incarceration through post-release—the study highlights how each country designs and operates its reintegration efforts in relation to institutional, community, and individual-level factors. Findings show that Singapore demonstrates one of the most successful and structured throughcare systems globally, supported by strong multi-sectoral collaboration through agencies such as SCORE and the “Captain of Lives” initiative, which redefines prison officers as mentors. Japan integrates rehabilitation and pre-release programs with extensive community involvement, emphasizing vocational training and behavioral change. In contrast, the United States offers a wide range of pre-release programs such as those at the Boston Pre-Release Center, yet faces implementation gaps across states, limiting overall effectiveness. Thailand, despite having a legal mandate under the Corrections Act B.E. 2560 (2017) and alignment with the Mandela Rules, continues to face structural challenges such as prison overcrowding, limited staffing, and insufficient public engagement. The article concludes that while all four countries acknowledge the importance of preparing inmates for reintegration, the level of success depends on program design, policy execution, and societal involvement. Thailand, in particular, could improve reintegration outcomes by adopting wide range programs suiting each individual from the United States, Japan’s cooperation with private sector to establish the center and Singapore’s strong network of entrepreneurs and positive attitude of the officer models to promote social acceptance and public safety.

Keywords: Social Reintegration, Pre-Release Preparation, Recidivism, Rehabilitation, Correctional Policy

การกลับคืนสู่สังคมของผู้ต้องขังพ้นโทษ:

ศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

ภูบดี สาระกุล^{1*}

¹ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประเทศไทย

* Corresponding author. E-mail: earth.phubadee@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอการศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขังในประเทศสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น สิงคโปร์ และประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างด้านแนวคิด และกระบวนการดำเนินงาน ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของสังคม บทความนี้ใช้กรอบแนวคิด Throughcare ซึ่งเป็นการดูแลผู้ต้องขังอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มต้องโทษจนถึงระยะหลังพ้นโทษ โดยมุ่งเน้นการพัฒนารายบุคคลและการมีส่วนร่วมจากภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า สิงคโปร์มีระบบการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยที่เข้มแข็งและเป็นระบบ ด้วยความร่วมมือจากภาครัฐ เอกชน และชุมชน ผ่านกลไกสำคัญ เช่น องค์กร SCORE และโครงการ Captain of Lives ขณะที่ญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูผู้ต้องขังควบคู่กับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเน้นการฝึกอาชีพและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในศูนย์แก้ไขฟื้นฟู ส่วนสหรัฐอเมริกาแม้จะมีโปรแกรมที่หลากหลาย แต่ประสบปัญหาการดำเนินงานที่ไม่สอดคล้องกันในแต่ละรัฐ สำหรับประเทศไทย แม้มีการกำหนดนโยบายเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในเชิงกฎหมายและยึดแนวทางตามข้อกำหนดแมนเดลา แต่ยังคงเผชิญกับข้อจำกัดด้านทรัพยากร ความแออัดในเรือนจำ และการมีส่วนร่วมจากภาคสังคมที่ยังไม่เพียงพอ บทความนี้เสนอว่าประเทศไทยสามารถพัฒนาแนวทางการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยนำบทเรียนความสำเร็จด้านความหลากหลายของโปรแกรมจากสหรัฐอเมริกา การมีส่วนร่วมจากภาคเอกชนในการสร้างศูนย์การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของญี่ปุ่น และเครือข่ายผู้ประกอบการที่เข้มแข็งและทัศนคติของเจ้าหน้าที่จากสิงคโปร์ มาประยุกต์ใช้ เพื่อเสริมสร้างความพร้อมของผู้ต้องขังในการกลับคืนสู่สังคม ลดการกระทำผิดซ้ำ และยกระดับความปลอดภัยของสังคมในระยะยาว

คำสำคัญ: การกลับคืนสู่สังคม, ผู้ต้องขังพ้นโทษ, การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย, การกระทำผิดซ้ำ, การฟื้นฟูผู้กระทำผิด

© 2025 JSSP: Journal of Social Science Panyapat

บทนำ

จากสถิติฐานข้อมูลผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำของกรมราชทัณฑ์ (2568) พบว่า จำนวนผู้ต้องขังกลับมากระทำผิดซ้ำภายใน 3 ปี มีค่าเฉลี่ยประมาณร้อยละ 30 ซึ่งถือเป็นอัตราที่สูง ทั้งนี้ สาเหตุสำคัญของการกระทำผิดซ้ำคือ ผู้ต้องขังที่เมื่อพ้นโทษไปแล้วไม่มีอาชีพ ไม่ได้รับการยอมรับ และไม่มีโอกาสทางสังคม จนไม่เห็นคุณค่าในตัวเอง ซึ่งจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่ทำให้ไม่กลับไปสู่วงจรอาชญากรรมเดิมอีก จึงมองได้ว่าการกลับสู่สังคมของผู้ต้องขังพ้นโทษ ถือเป็นความท้าทายที่จะต้องปรับตัวควบคู่ไปกับความเข้มแข็งที่จะต้องหลีกเลี่ยงจากการถูกตีตรา เพราะหากถูกสังคมผลักไสจนขัดขวางหนทางการแสวงหาปัจจัยยังชีพด้วยวิธีที่ถูกต้อง ผู้พ้นโทษก็อาจประสบปัญหาในการกลับสู่สังคม และท้ายที่สุดก็มีความเสี่ยงที่จะนำไปสู่การกระทำผิดซ้ำได้

การเตรียมความพร้อมก่อนกลับคืนสู่สังคมของผู้พ้นโทษ นำมาสู่แนวคิดและการปฏิบัติในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย รวมไปถึงการดูแลช่วยเหลือหลังปล่อย ซึ่งก่อนจะดำเนินมาถึงจุดนี้ หลายประเทศมองว่าควรเป็นแผนการแก้ไขฟื้นฟูระยะยาวที่ต้องให้ความสำคัญตั้งแต่ระยะแรกกับผู้ต้องขังเข้าเรือนจำ ดังนั้นจึงไม่แปลกที่จะเห็นว่าในประเทศที่มีนโยบายหรือแนวคิดการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดด้วยการแก้ไขฟื้นฟูจะเริ่มปฏิบัติตั้งแต่การจำแนก รวมถึงการประเมินผู้ต้องขังเป็นระยะ

เพื่อจัดให้ผู้ต้องขังได้มีสิ่งแวดล้อมและการปฏิบัติในเรือนจำที่เหมาะสมกับสภาวะเงื่อนไขของแต่ละบุคคล ต่อเนื่องไปถึงการเข้าร่วมโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟู และโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยที่เหมาะสมด้วยเช่นกัน

บทความนี้ศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของประเทศสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น สิงคโปร์ และไทย ด้วยเหตุผลว่า สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีสัดส่วนผู้ต้องขังสูงมากไม่ต่างจากประเทศไทย และมีโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยที่ผ่านการปรับปรุงและพัฒนาจำนวนมาก ญี่ปุ่นเป็นหนึ่งในประเทศที่ประสบความสำเร็จในด้านการจัดการอาชญากรรมโดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน และสิงคโปร์ มีโครงการการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยที่มีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลเป็นที่ประจักษ์ การศึกษาเปรียบเทียบจากทั้ง 3 ประเทศนี้ จึงเป็นประโยชน์ต่อการนำมาประยุกต์ใช้ในส่วนที่เหมาะสมกับประเทศไทย และเรียนรู้จากข้อผิดพลาดของประเทศเหล่านั้น เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขังของไทย อันจะช่วยยกระดับด้านความปลอดภัยของสังคม

การกลับคืนสู่สังคม (Social Reintegration)

เป็นที่รับรู้โดยทั่วไปว่าผู้ต้องขังพ้นโทษมีความเสียเปรียบในเกือบทุกด้านของการใช้ชีวิต ไม่ว่าจะเป็นสังคม เศรษฐกิจ และจิตใจ ซึ่งเหล่านี้อาจเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การกระทำผิดซ้ำของผู้พ้นโทษได้ (Benard et al., 2023) ด้วยเหตุนี้การกลับคืนสู่สังคมจึงเป็นกระบวนการในการเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้กระทำผิดที่ต้องโทษอยู่ในเรือนจำให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติหลังพ้นโทษ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อลดการกระทำผิดซ้ำ

มีการศึกษามากมายพบว่า การกลับคืนสู่สังคมประกอบด้วยผู้มีบทบาทหลัก 2 ราย ที่มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ได้แก่ ผู้ต้องขังและชุมชน โดยหากทำงานร่วมกัน จะเป็นกลไกสนับสนุนผู้ต้องขังที่พ้นโทษให้สามารถหาหน้าที่ของตนในชุมชน ในครอบครัว และในการทำงานได้ และนอกจากนี้ยังช่วยให้สามารถจัดการสถานการณ์ที่ต้องเผชิญกับความเครียดและความขัดแย้งด้วยวิธีทางตามกฎหมายด้วย (Santhosh & Mathew, 2021)

สำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Office on Drugs and Crime; UNODC) (2018) เห็นความสำคัญของการลดการกระทำผิดซ้ำมาโดยตลอด จึงได้เสนอแนวทางการเตรียมความพร้อมก่อนคืนสู่สังคมของผู้ต้องขังให้เป็นแนวปฏิบัติสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้โดยประเทศต่างๆ โดยแนวทางของ UNODC ชี้ให้เห็นว่า การเตรียมความพร้อมที่ดีควรเริ่มตั้งแต่ผู้ต้องขังเข้าสู่เรือนจำ ประกอบด้วยขั้นตอน 3 ระยะ ได้แก่ การเตรียมความพร้อมก่อนพ้นโทษ การเตรียมความพร้อมก่อนการปล่อยตัว ไปจนถึงการช่วยเหลือหลังพ้นโทษ โดยการดำเนินการต้องครอบคลุมทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต การศึกษา การพัฒนาอาชีพ และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและทัศนคติ ทั้งนี้ เป็นไปในทิศทางเดียวกับการศึกษาที่กล่าวข้างต้นว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของแนวทางนี้ไม่ใช่เพียงแต่ตัวของผู้ต้องขังเท่านั้น แต่ยังต้องรวมถึงครอบครัวและชุมชนด้วย ด้วยเหตุนี้จึงมองได้ว่า กระบวนการนำผู้ต้องขังกลับคืนสู่สังคมโดย UNODC ถูกวางให้เป็นแนวทางในการจัดการกับปัจจัยเสี่ยงที่นำไปสู่การกระทำผิดซ้ำ อันได้แก่ปัญหาด้านความสัมพันธ์กับสังคม โดยมีจุดประสงค์เพื่อช่วยเหลือผู้พ้นโทษให้สามารถดำเนินชีวิตได้เฉกเช่นคนธรรมดาทั่วไป มีความเคารพตนเอง และที่สำคัญคือสังคมจะต้องไม่อคติหรือตีตรา และมีความเคารพในความเป็นมนุษย์ของผู้พ้นโทษด้วยเช่นกัน

เปรียบเทียบแนวทางการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

แนวทางการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขังพ้นโทษของแต่ละประเทศจะมีจุดเด่นแตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็นด้านความหลากหลายของโปรแกรมเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และความร่วมมือของเครือข่ายในช่วงระยะเปลี่ยนผ่านของผู้ต้องขังไปเป็นผู้พ้นโทษ โดยมีเป้าหมายหลักเดียวกันคือป้องกันมิให้เกิดการกระทำผิดซ้ำ ผ่านการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังด้วยแนวทางแก้ไขฟื้นฟูที่เริ่มตั้งแต่การจำแนกผู้ต้องขังและต่อเนื่องไปจนถึงโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบจุดแข็งและจุดอ่อนของแต่ละประเทศ โดยเป็นกรณีศึกษาที่จะกล่าวต่อไปนี้

1. ประเทศสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศขนาดใหญ่ที่มีผู้อยู่ร่วมกันหลากหลายเชื้อชาติ มีสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่ซับซ้อน จึงเป็นเหตุให้มีอัตราการเกิดอาชญากรรมสูง และมีสัดส่วนผู้ต้องขังสูงด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ หน่วยงานต่างๆ จึงตระหนักถึงผลกระทบต่อสังคมและมีกระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวที่มีหลากหลายขั้นตอน และมีกฎหมายและข้อบังคับของแต่ละรัฐที่ต้องปฏิบัติตาม โดยมีสำนักงานเรือนจำกลาง (The Bureau of Prison) เป็นหน่วยงานของรัฐบาลกลางที่รับผิดชอบดูแลและควบคุมผู้ถูกจองจำ ตลอดจนเป็นผู้ดูแลการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขัง

1.1 แนวคิดการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

Ruth Averill (1980) รายงานผลการศึกษาแนวคิดการแก้ไขด้วยชุมชนของอเมริกา พบว่ามีมาตั้งแต่ช่วงปี 1960 โดยเริ่มจากการสร้างศูนย์เตรียมความพร้อมก่อนปล่อยโดยรัฐบาลกลาง 3 แห่ง ในปี 1961 ซึ่งถือเป็นมิติใหม่ของแนวคิดการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และหนึ่งในจุดประสงค์หลักของการใช้ชุมชนคือช่วยให้ผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคมได้นอกจากนี้จากการสำรวจและเปรียบเทียบโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยทั่วประเทศในปี 1980 ของ Averill พบว่ามีถึง 37 รัฐที่มีศูนย์เตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และได้สรุปว่าโปรแกรมเป็นหนึ่งในปัจจัยที่มีนัยสำคัญต่อการลดอัตราการกระทำผิดซ้ำ ลดงบประมาณการดำเนินงานราชทัณฑ์ รวมถึงช่วยให้ผู้พ้นโทษปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดีกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มคุมขังแบบเดิม

จากการศึกษาของ ฮีระ สินเดชารักษ์ และคณะ (2564) พบว่า ก่อนที่จะมีโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย มีเพียงโปรแกรมเพื่อการแก้ไข ซึ่งเมื่อผู้ต้องขังผ่านการแก้ไขและถูกปล่อยตัว ก็ไม่ได้เป็นการยืนยันว่าผู้พ้นโทษจะไม่กระทำผิดซ้ำ เพราะอาจประสบปัญหาจากการกลับคืนสู่สังคม จึงนำไปสู่ความไม่มั่นใจทั้งด้านประสิทธิภาพการแก้ไขและความปลอดภัยของสังคม จึงเกิดเป็นโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในระยะเปลี่ยนผ่าน ซึ่งเป็นที่คาดหวังว่าจะช่วยตอบโจทย์สังคมได้

ในปัจจุบัน อเมริกามีศูนย์เตรียมความพร้อมก่อนปล่อยหรือสถานคุมขังที่บรรจุโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยอยู่ทั่วประเทศทั้งในระดับรัฐและรัฐบาลกลาง ซึ่งสำนักงานราชทัณฑ์มีหลักการว่า การมีอาชีพและทักษะการใช้ชีวิตที่สร้างคุณค่าต่อผู้พ้นโทษเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะการต้องออกจากตลาดแรงงานมาเป็นเวลาหลายปียิ่งทำให้เป็นความท้าทายอย่างยิ่ง ดังนั้นจึงมองว่าการเตรียมความพร้อมแก่ผู้ต้องขังให้ตอบสนองต่ออุปสงค์ของสังคมปัจจุบันต้องเป็นการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนแนวคิดและทัศนคติของตน เพื่อให้มีโอกาสทางสังคมอีกครั้ง โดยเฉพาะโอกาสด้านอาชีพ

1.2 โปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

Boston Pre-Release Center (BPRC) เป็นศูนย์เตรียมความพร้อมก่อนปล่อยแห่งแรกของรัฐแมสซาชูเซตส์ รองรับผู้ต้องขังได้ประมาณ 200 คน ภายในศูนย์มีโปรแกรมหลากหลายจำนวนมากที่ดำเนินการร่วมกับชุมชนเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ต้องขังในการเปลี่ยนผ่านสู่ชีวิตนอกการคุมขัง เช่น การเตรียมความพร้อมในการทำงาน การศึกษา ทักษะชีวิต หรือแม้แต่การเตรียมพร้อมเพื่อเป็นพ่อคน โดยตัวอย่างโปรแกรมในศูนย์ ได้แก่ (Massachusetts Department of Correction, 2025)

1) School of Reentry (SOR) SOR เป็นโปรแกรมสำหรับผู้ต้องขังในช่วง 12-18 เดือนสุดท้ายก่อนปล่อย เพื่อให้การอบรมด้านการศึกษา บุคลิกภาพ และอาชีพ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อสร้างทักษะของผู้ต้องขังให้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่สร้างสรรค์ต่อทั้งตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยกระบวนการเรียนการสอนจะสนับสนุนให้นักเรียนและผู้สอนร่วมกันวางแผนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคล โดยใช้เวลาเรียน 6 ชั่วโมงต่อวัน และพบว่าผู้ต้องขังหลายคนสามารถสำเร็จการศึกษาในระดับเทียบเท่ามัธยมปลาย และยังมีอีกส่วนหนึ่งที่สามารถต่อยอดการเรียนไปในระดับอาชีวศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมด้านอาชีพภายหลังจากการปล่อยตัว ทั้งนี้ หลักสูตรของ SOR เน้นกลยุทธ์การสอนแบบสหวิทยาการ โดยใช้อรรถความรู้หลายแขนงมาผสมผสานเพื่อให้ผู้ต้องขังได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและมีความคิดที่เปิดกว้าง นอกจากนี้ SOR มีการจัดการสภาพแวดล้อมให้คล้ายคลึงกับการเรียนในห้องเรียนจริง โดยผู้ต้องขังจะพักอยู่ในอาคารที่แยกออกไป โดยจะได้รับคอมพิวเตอร์คนละ 1 เครื่อง เพื่อทำงานที่ได้รับมอบหมายและสามารถศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้จากแหล่งความรู้ที่จัดเตรียมให้

2) Reentry Readiness Workshop โปรแกรมสำหรับผู้ต้องขังที่อยู่ในช่วงระยะเวลา 2 ปีก่อนปล่อย โดยใช้เวลาเพียง 3 สัปดาห์ และมีหลักสูตรที่ถูกออกแบบมาเพื่อช่วยให้ผู้ต้องขังเรียนรู้ทักษะการสมัครงานจากการเขียน ประวัติส่วนตัว ประวัติการทำงาน ตลอดไปจนถึงขั้นตอนการสมัครงาน โดยจะจัดเตรียมการสัมภาษณ์งานให้เสมือนของจริง เพื่อให้ผู้ต้องขังฝึกฝนการใช้ทักษะที่จำเป็นต่อการจ้างงาน

1.3 ประเด็นที่น่าสนใจ

จากตัวอย่างโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยข้างต้นนี้เป็นเพียงหนึ่งในหลากหลายโปรแกรมของศูนย์ฯ เพียงแห่งเดียว แต่ด้วยสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีระบบการปกครองแบบสหรัฐ ซึ่งแต่ละรัฐมีอำนาจและระบบบริหารงาน ยุติธรรมเป็นของตนเอง จึงทำให้นอกจากจะมีศูนย์เตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของรัฐบาลกลางที่กระจายอยู่หลายแห่งในประเทศแล้ว แม้แต่มลรัฐก็ยังมีศูนย์ในความรับผิดชอบของตนเองอีกหลายแห่งด้วย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้อเมริกามีโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยหรือโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูที่มีเอกลักษณ์หลายร้อยโปรแกรม โดยส่วนมากเป็นการร่วมมือกันจาก ภาครัฐและองค์กรชุมชน

นอกจากนี้ยังพบว่าแนวทางการแก้ไขฟื้นฟูไปจนถึงการเตรียมความพร้อมสู่สังคม เป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องตั้งแต่วันแรกจนถึงวันพ้นโทษ ดังนั้นโปรแกรมจึงถูกออกแบบมาเพื่อให้ครอบคลุมตั้งแต่การจำแนกผู้ต้องขัง โปรแกรมแก้ไขภายในเรือนจำ การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ไปจนถึงการดูแลหลังการปล่อยตัวออกจากเรือนจำ (ธีระ สันเดชารักษ์ และคณะ, 2564)

2. ประเทศญี่ปุ่น

สภาพสังคมของประเทศญี่ปุ่นมีพื้นฐานความร่วมมือในระดับดีมากระหว่างหน่วยงานรัฐและประชาชน ตัวอย่างหนึ่งคือการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเต็มที่ในด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม โดยเฉพาะการเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครในกิจการงานราชทัณฑ์ ซึ่งนอกจากจะเป็นการช่วยเหลือสังคมแล้ว ยังสร้างความตระหนักรู้แก่สังคมถึงความสำคัญของการลดการกระทำผิดซ้ำด้วยแนวคิดการสงเคราะห์ผู้ต้องขังให้สามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.1 แนวคิดการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

ญี่ปุ่นเป็นหนึ่งในประเทศที่ให้ความสำคัญกับแนวคิดการกลับสู่สังคมเป็นอย่างมาก โดยเน้นทั้งขั้นตอนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยซึ่งดำเนินการขณะผู้กระทำความผิดต้องโทษภายในเรือนจำ และการดูแลหลังการปล่อย (Aftercare) ซึ่งดำเนินการหลังปล่อยตัว เพื่อให้ผู้พ้นโทษได้รับการพัฒนาพฤติกรรมดียิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยชุมชนภายนอกเรือนจำ

การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยภายในเรือนจำมีการวางแผนมาตั้งแต่กระบวนการแรกเริ่มรับตัวด้วยการประเมินเพื่อจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง และเมื่อสามารถกำหนดโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูที่เหมาะสมได้อย่างอิงจากผลการประเมินและจำแนกแล้ว ผู้ต้องขังจะได้รับโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาทักษะต่างๆ ที่จำเป็นเมื่อต้องกลับสู่สังคม โดยที่กรมราชทัณฑ์ญี่ปุ่นมีแนวคิดว่าการขาดโอกาสทางสังคมเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ผู้พ้นโทษกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก ดังนั้นในโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูซึ่งรวมไปถึงโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของญี่ปุ่นจึงส่งเสริมการฝึกทักษะวิชาชีพที่หลากหลาย เช่น งานผลิต งานบริการ งานการจัดการ และการบริการสังคมในรูปแบบสาธารณะ รวมถึงการจัดการศึกษา และโปรแกรมเพื่อปรับเปลี่ยนความคิดและทัศนคติ (จิรวิทย์ บุญญาสวัสดิ์, 2564)

รัฐบาลญี่ปุ่นได้ตระหนักถึงความสำคัญอย่างยิ่งต่อการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในงานราชทัณฑ์ และด้วยปัญหาจากจำนวนผู้ต้องขังที่มีสัดส่วนเพิ่มมากขึ้นอันเนื่องมาจากอัตราการก่ออาชญากรรมที่เพิ่มสูงขึ้น จึงมีแผนการที่จะสร้างสถานที่คุมขังแห่งใหม่เพิ่มท่ามกลางปัญหาการขาดแคลนบุคลากร และจากการปฏิรูปกฎหมายครั้งสำคัญ จึงเกิดเป็นการสร้างศูนย์การแก้ไขฟื้นฟูโดยใช้เงินทุน รวมถึงระบบการจัดการและระบบทางเทคนิคในการก่อสร้างอาคารสถานที่จากเอกชน ขณะที่รัฐบาลรับผิดชอบการดำเนินงานธุรการและการบำรุงรักษาเป็นหลัก โดยมีบุคลากรจากทั้งสองภาคส่วนทำงานร่วมกัน ทั้งนี้เป็นการคาดหวังว่าจะช่วยลดต้นทุนงบประมาณ นำนวัตกรรมมาสู่การบริหารงานภาครัฐ และกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่นผ่านการสร้างโอกาสทางอาชีพให้แก่ประชาชน โดยหนึ่งในศูนย์การแก้ไขฟื้นฟูที่สำคัญคือ Shimane Asahi Rehabilitation Program Center (Shimane Asahi Rehabilitation Program Center, n.d.)

2.2 โปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

มาตรการการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของญี่ปุ่นผ่านศูนย์แก้ไขฟื้นฟูที่ดำเนินงานร่วมกับเอกชนมีความหลากหลายตามความเหมาะสมของผู้ต้องขังแต่ละคนผ่านการช่วยเหลือจากชุมชน ทั้งในด้านอุตสาหกรรมและวัฒนธรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหลักคือการหันเหพฤติกรรมอาชญากรรมออกจากผู้ต้องขังไม่ให้กลับไปกระทำผิดซ้ำอีกครั้ง โดยตัวอย่างโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของศูนย์แก้ไขฟื้นฟู Shimane Asahi ได้แก่ (Shimane Asahi Rehabilitation Program Center, n.d.)

1) ด้านอาชีพ

ศูนย์แก้ไขฟื้นฟูจัดเตรียมพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่และพืชสวนประจำชุมชนให้ผู้ต้องขังได้ฝึกทักษะการทำงาน ซึ่งนอกจากจะเป็นพื้นที่ภายในเรือนจำแล้ว ผู้ต้องขังบางรายยังได้ออกไปปฏิบัติกิจกรรมในไร่ภายนอกศูนย์ด้วย และในด้านวัฒนธรรม ผู้ต้องขังยังได้เรียนรู้ขั้นตอนการผลิตหน้ากากโบราณเพื่อใช้สำหรับศิลปะการแสดงตามประเพณีท้องถิ่น และเรียนรู้การผลิตกระดาษและเครื่องเผาซึ่งเป็นงานฝีมือของท้องถิ่นด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ยังมีหลักสูตรการฝึกอาชีพในด้านการตัดผม การรักษาพยาบาล การทำขนมปัง รวมทั้งการตัดต่อรูปภาพและวิดีโอ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากสถาบันเทคโนโลยีอุตสาหกรรมชั้นสูงมาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้

2) ด้านการศึกษา

ศูนย์แก้ไขฟื้นฟูได้จัดให้มีโปรแกรมซึ่งมุ่งเน้นการลดการกระทำผิดซ้ำ เปลี่ยนพฤติกรรมอาชญากรรมของผู้ต้องขัง และเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อสังคม โดยในการจัดการโปรแกรมด้านการศึกษาจะยึดถือแนวทาง 3 ประการ คือ 1) ชุมชนบำบัด โดยการสร้างสภาพแวดล้อมภายในศูนย์ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้เรื่องมนุษยธรรม และเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังเรียนรู้จากกันและกัน 2) การบำบัดพฤติกรรมและความคิด เพื่อเปลี่ยนแปลงความคิดและค่านิยมที่นำไปสู่การก่ออาชญากรรม 3) ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพื่อให้ผู้ต้องขังตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีจิตสำนึกสาธารณะ เช่น การรับเลี้ยงสุนัขนำทาง หรือการแปลอักษรเบลล์ เพื่อช่วยขัดเกลาความคิดและความรู้สึกในระยะเปลี่ยนผ่านให้กลมกลืนไปด้วยดีกับสังคม

2.3 ประเด็นที่น่าสนใจ

โปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของญี่ปุ่นเป็นขั้นตอนต่อเนื่องมาจากโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟู จึงไม่ได้มีขอบเขตของหลักสูตร สถานที่ และระยะเวลาที่ชัดเจน เนื่องจากมีหลักการเดียวกันกับการแก้ไขฟื้นฟูหรือพัฒนาพฤติกรรมเสียว่าเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนแรกเริ่มที่มีการประเมินความเสี่ยงและจำแนกลักษณะผู้ต้องขังที่นำไปสู่การจัดโปรแกรมให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคล และต่อเนื่องไปจนถึงขั้นตอนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ซึ่งต่างจากการดูแลหรือสงเคราะห์หลังการปล่อยที่มีการจัดการอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนและหน่วยงานชัดเจน และมีประสิทธิภาพเป็นอย่างมากโดยเฉพาะในการได้รับความร่วมมือจากภาคประชาชน โดยหนึ่งในความสำเร็จที่ชัดเจนคือการนำกระบวนการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดภายในชุมชนมาใช้ในรูปแบบบ้านกึ่งวิถี (Halfway House) ซึ่งช่วยดูแลผู้กระทำผิดในการเตรียมความพร้อมก่อนกลับสู่สังคมและครอบครัวได้มาก และถือเป็นความชัดเจนของการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนอย่างแท้จริง

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาและการบังคับโทษจำคุกของญี่ปุ่น เน้นความเปลี่ยนแปลงแก้ไขผู้ต้องโทษเป็นรายบุคคลที่มีหลากหลายรูปแบบ และให้ความสำคัญกับการศึกษา การทำงาน ในระหว่างการต้องโทษจำคุก อันเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สำคัญมากจึงได้มีการทุ่มเทอย่างเต็มที่ และยังเชื่อมโยงกับภาคสังคมต่าง ๆ ภายนอกเรือนจำ ชุมชนภาคเอกชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดผลโดยตรงกับผู้ต้องโทษจำคุกในญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก

3. ประเทศสิงคโปร์

สิงคโปร์เป็นประเทศที่ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยการดูแลผู้ต้องขังอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ขั้นตอนการประเมินผู้ต้องขัง การจัดโปรแกรมที่เหมาะสม จนถึงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการดูแลหลังปล่อย จึงนับเป็นประเทศหนึ่งที่ประสบความสำเร็จในการนำผู้ต้องขังกลับสู่สังคมผ่านระบบการแก้ไขฟื้นฟูและการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยที่เข้มข้นจากการดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งนับเป็นจุดเด่นของสิงคโปร์ที่หลายประเทศนำไปเป็นแบบอย่าง

3.1 แนวคิดการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของสิงคโปร์ถือเป็นช่วงระยะเวลาการวางแผนเพื่อส่งต่อผู้ต้องขังให้ได้รับการสงเคราะห์หลังปล่อยด้วยแผนที่เส้นทางส่วนบุคคล (personal route map) ที่จัดทำขึ้นมาจากการประเมินความเสี่ยงและการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า เอกชนเดียวกับอีกหลายประเทศที่แนวคิดการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเป็นมาตรการที่ต่อเนื่องมาจากแนวคิดการแก้ไขฟื้นฟูซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่แรกจับ เรียกได้ว่าเป็นการดูแลผู้ต้องขังด้วยระบบ Throughcare ซึ่งมีทั้งหมด 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การจำแนกผู้ต้องขังและการประเมินความเสี่ยงเพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง 2) การช่วยเหลือ 3) การแก้ไขฟื้นฟู โดยเป็นการเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษาและฝึกอาชีพ รวมถึงโปรแกรมเฉพาะสำหรับแต่ละบุคคล 4) การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย 5) บ้านกึ่งวิถี และ 6) การสงเคราะห์หลังปล่อย (ธีระ สิ้นเดชาธิราช และคณะ, 2564)

การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังในขั้นแรกผ่านกระบวนการวิเคราะห์และวินิจฉัยโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง เช่น นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ แพทย์ และเจ้าหน้าที่อื่น จะช่วยให้สามารถออกแบบโปรแกรมในการพัฒนาพฤตินิสัยที่เหมาะสมกับผู้ต้องขังแต่ละราย รวมถึงมีการประเมินผู้ต้องขังซ้ำในกรณีที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน เพื่อปรับเปลี่ยนโปรแกรมให้เหมาะสมอยู่เสมอ และที่สำคัญยังมีขั้นตอนการประเมินผู้ต้องขังก่อนปล่อยตัวกลับสู่สังคมอีกด้วย โดยเป็นแบบประเมินปัจจัยที่สามารถเปลี่ยนแปลง แก้ไข ฟื้นฟู หรือพัฒนาให้ดีขึ้นได้ เช่น การประกอบอาชีพ การคบเพื่อน การสนับสนุนจากครอบครัว และทัศนคติต่อการกระทำผิดกฎหมาย ซึ่งหากพบว่ายังมีปัจจัยใดที่ยังไม่ได้รับการฟื้นฟู ก็จะแปลความได้ว่าอาจเป็นความเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำได้ (จิรวุฒิ บุญญาสวัสดิ์, 2564)

นอกจากนี้ กรมราชทัณฑ์สิงคโปร์ยังให้ความสำคัญกับการทำหน้าที่ผู้คุมเรือนจำในการดูแลในฐานะพี่เลี้ยงให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องขัง โดยการจัดตั้งผู้คุมให้มีบทบาทเป็น Captain of Lives (COL) ซึ่งทำงานร่วมกับผู้ต้องขัง ครอบครัวของผู้ต้องขัง หน่วยงานสงเคราะห์หลังปล่อย ชุมชนผู้มีส่วนร่วม และอาสาสมัคร ทั้งนี้ COL มีวัตถุประสงค์หลักในการเสริมสร้างแรงบันดาลใจและนำพาผู้ต้องขังไปสู่ความตั้งใจในการรับการแก้ไขฟื้นฟู เพื่อให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม เพื่อนประโยชน์สูงสุดต่อการคืนสู่สังคมและลดการกระทำผิดซ้ำ

3.2 โปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยจะอยู่ในช่วงประมาณ 6 เดือน - 1 ปี ก่อนครบกำหนดปล่อยตัว โดยที่ไม่ได้เป็นการบังคับว่าผู้ต้องขังทุกรายจะต้องเข้าร่วม แต่ถือเป็นเป้าหมายของผู้ต้องขังที่ประพฤติดีที่จะได้รับสิทธินั้น เนื่องจากผู้ต้องขังที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมจะได้ย้ายไปอยู่ศูนย์ปล่อยตัวชั่วคราว ซึ่งมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ความเป็นส่วนตัวมากขึ้น รวมทั้งได้รับอนุญาตให้ญาติสามารถเข้าเยี่ยมได้อย่างใกล้ชิดมากขึ้นด้วย

โปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของสิงคโปร์โดดเด่นในด้านการส่งเสริมการมีงานทำ โดยกรมราชทัณฑ์ได้รับความร่วมมือจากภาคเอกชนในการเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือการฝึกทักษะอาชีพแก่ผู้ต้องขังภายในเรือนจำรวมมากกว่า 30 บริษัท ซึ่งรวมตัวกันในชื่อ The Singapore Cooperation of Rehabilitation (SCORE) ซึ่งก่อตั้งขึ้นเพื่อเตรียมความพร้อมแก่ผู้ต้องขังให้สามารถกลับสู่สังคมเพื่อตอบโจทย์สภาวะแรงงานตลาด โดยไม่เพียงแต่ให้โอกาสในการเรียนรู้การฝึกวิชาชีพ แต่ SCORE ยังให้ผู้ต้องขังสามารถรับค่าจ้างจากการฝึกอาชีพอีกด้วย ทั้งนี้ โปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในส่วนที่รับผิดชอบโดย SCORE มีการดำเนินการภายใต้หลักการ 3 ประการ ดังนี้ (ธีระ สิ้นเดชาธิราช และคณะ, 2564)

- 1) ผู้ต้องขังมีความพร้อมที่จะทำงาน เป็นการจัดให้มีการศึกษาและอบรมวิชาชีพที่หลากหลายและให้มีประสิทธิภาพมากพอ ซึ่งเมื่อผู้ต้องขังได้รับการปล่อยตัวแล้ว จะมีทักษะติดตัวและพร้อมเริ่มงานได้ทันที
- 2) มีงานพร้อมสำหรับผู้ต้องขังพ้นโทษ โดยจัดการให้ผู้ต้องขังที่ใกล้จะพ้นโทษสามารถติดต่อหรือส่งใบสมัครงานแก่นายจ้างได้ตั้งแต่ออกพ้นโทษ
- 3) ช่วยเหลือผู้พ้นโทษให้มีอาชีพที่มั่นคง โดยมีที่ปรึกษาให้คำแนะนำในการเลือกอาชีพ และให้สามารถประกอบอาชีพนั้นได้อย่างยั่งยืน

Befriending Program เป็นหนึ่งในโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของสิงคโปร์ โดยผู้ต้องขังที่ได้รับเลือกให้เข้าร่วมโปรแกรมนี้อาจได้จับคู่กับอาสาสมัครที่จะมาเป็นเพื่อนที่คอยส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ต้องขังดำเนินวิถีชีวิตของตนในทางสร้างสรรค์ต่อสังคม และมีทัศนคติในแง่บวกต่อส่วนรวม (Singapore Prison Service, 2022)

3.3 ประเด็นที่น่าสนใจ

สิงคโปร์เป็นประเทศที่มีระบบการเตรียมความพร้อมผู้ต้องขังกลับสู่สังคมที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งของโลก เห็นได้จากการมีหลายประเทศนำแนวทางการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและหลังปล่อยไปเป็นแบบอย่าง รวมถึงการได้รับคำชมเชยในเวทีระดับโลก และสถิติการกระทำผิดซ้ำที่ลดลงอย่างเด่นชัด (Singapore Prison Service, 2022) ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการมีนโยบายดูแลผู้ต้องขังตั้งแต่แรกจับให้ได้เข้าร่วมโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูที่เหมาะสม (Incare) ไปจนถึงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และต่อเนื่องที่การดูแลหลังปล่อย (Aftercare) โดยทั้งกระบวนการเรียกว่า Throughcare ซึ่งเป็นการดูแลผู้ต้องขังถึงขั้นผู้พ้นโทษแบบไร้รอยต่อ นอกจากนี้อีกปัจจัยความสำเร็จคือการร่วมมือกันอย่างเข้มแข็งของทุกภาคส่วนจนเกิดเป็นเครือข่ายขนาดใหญ่ เช่น SCORE ที่มีบทบาทสำคัญมากในการสนับสนุนนโยบายการส่งตัวผู้ต้องขังกลับคืนสู่สังคมของกรมราชทัณฑ์

ทั้งนี้ อีระ สินเดชารักษ์ และคณะ (2564) ได้ให้ความเห็นว่า แม้ว่าแต่ละประเทศจะนำโปรแกรมที่มีคุณภาพไปใช้เช่นเดียวกัน ก็ไม่ได้เป็นตัวตัดสินว่าจะประสบความสำเร็จได้เหมือนกัน ซึ่งเมื่อเปรียบประเทศอเมริกาและสิงคโปร์จะพบว่าทั้งสองประเทศมีโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังที่มีคุณภาพไม่แพ้กัน แต่เมื่อพิจารณาผลสำเร็จของโปรแกรมจากอัตราการกระทำผิดซ้ำจะพบว่าต่างกันมากอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้นนอกจากโปรแกรมที่มีคุณภาพแล้ว การนำไปปฏิบัติยังเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของโปรแกรมด้วย เพราะต้องขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการทรัพยากรและการประเมินผลการปฏิบัติที่จะนำไปสู่การปรับปรุงให้เป็นโปรแกรมที่ใช้ได้จริงและเหมาะสมกับเงื่อนไขของสภาพสังคม

4. ประเทศไทย

จากปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำซึ่งเป็นปัญหาหลักของประเทศไทย ที่มีผลกระทบต่อการดำเนินกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟู และการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยที่ไม่ทั่วถึง นำไปสู่ความยากลำบากในการออกไปใช้ชีวิตในสังคมเมื่อพ้นโทษ จนเกิดเป็นการกระทำผิดซ้ำ ด้วยเหตุนี้กรมราชทัณฑ์ ภายในกระทรวงยุติธรรมจึงให้การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเป็นข้อบังคับของกฎหมายที่ผู้ต้องขังทุกรายที่มีคุณลักษณะตรงตามเงื่อนไขต้องผ่านการเข้าร่วม

4.1 แนวคิดการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตามนิยามของกรมราชทัณฑ์คือ การอบรมแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้ต้องขังที่สังคมอาจไม่พึงปรารถนาให้กลับเป็นที่ยอมรับของสังคมภายหลังพ้นโทษ ซึ่งเมื่อได้พิจารณาเห็นว่าผู้ต้องขังมีพื้นฐานชีวิตที่แตกต่างกัน และส่วนใหญ่ก่อนต้องโทษมีอาชีพไม่แน่นอน มีฐานะยากจน และครอบครัวไม่สมบูรณ์ ดังนั้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่กรมราชทัณฑ์ต้องดำเนินการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้ผู้ต้องขัง เพื่อให้กลับสู่สังคมในฐานะที่เป็นบุคคลที่พึงปรารถนา (กรวรรณ คำกรเกตุ, 2559)

กรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานหลักในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด โดยมีแนวทางตามหลักทฤษฎีวิทยาสมัยใหม่ และข้อกำหนดของสหประชาชาติ ซึ่งการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังจะเริ่มตั้งแต่การรับตัว โดยทุกรายจะผ่านการจำแนกลักษณะเพื่อวางแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล และได้รับการแก้ไขฟื้นฟู จากนั้นเมื่อใกล้พ้นโทษ ผู้ต้องขังทุกรายจะต้องผ่านการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ทั้งนี้ งานวิจัยของ จิรวิทย์ ปุณณาสวัสดิ์ (2564) เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยพบว่า ในปี 2560 กรมราชทัณฑ์ร่วมกับสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ) ได้ประกาศความมุ่งมั่นที่จะอนุวัติข้อกำหนดแมนเดลลา (Mandela Rules) อย่างเต็มรูปแบบ ซึ่งเป็นข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแห่งสหประชาชาติ ที่ได้รับการปรับปรุงและยกระดับมาจากข้อกำหนดเดิมที่มีมาตั้งแต่ปี 2498 ที่ประเทศไทยก็ได้ยึดถือเป็นแนวทางมาโดยตลอดเช่นกัน ซึ่งการดำเนินการตามข้อกำหนดที่ปรับปรุงนี้ กรมราชทัณฑ์จะต้องจัดให้มีแผนบริหารโทษซึ่งได้จากการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง การพัฒนาพฤตินิสัยที่อาศัยข้อมูลจากการวิเคราะห์คุณสมบัติและพฤติกรรมของผู้ต้องขังแต่ละราย มีการควบคุมผู้ต้องขังอย่างมีมนุษยธรรม มีการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยอย่างเป็นระบบ โดยจำเป็นต้องอาศัย

ความร่วมมือกันเป็นเครือข่ายระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม และต้องให้มีการประเมินผลการปฏิบัติตามแบบประเมินของข้อกำหนดแผนเคลาดด้วย

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 (2560) มาตรา 64 ได้กำหนดให้เรือนจำต้องมีการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการรับตัวผู้ต้องขัง เพื่อส่งเสริมและช่วยเหลือผู้ต้องขังได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม รวมถึงต้องให้คำแนะนำด้านเศรษฐกิจ สังคม การจัดการเรื่องส่วนตัว และความสัมพันธ์กับครอบครัวและชุมชน เพื่อให้สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ โดยให้เป็นไปตามระเบียบ ดังนั้นในปี 2561 กรมราชทัณฑ์จึงได้วางระเบียบว่าด้วยการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขัง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เป็นกระบวนการส่งเสริมและช่วยเหลือผู้ต้องขังได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมภายหลังพ้นโทษได้โดยไร้อุปสรรค โดยให้นักโทษเด็ดขาดที่เหลือระยะเวลาจำคุกตามกำหนดต้องเข้าโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ซึ่งเป็นกิจกรรมหรือการอบรมเพื่อให้คำแนะนำแก่ผู้ต้องขังและครอบครัว ช่วยเหลือในการเปลี่ยนผ่านหรือปรับตัวเข้าสู่สังคม รวมถึงสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขังตามความจำเป็น และระเบียบได้กำหนดให้โครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยจะต้องกิจกรรมให้ครอบคลุม 4 ด้าน ดังนี้ (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2560)

- 1) การพัฒนาร่างกาย การฝึกและเสริมสร้างระเบียบวินัย
- 2) การพัฒนาด้านจิตใจ ความคิด และทักษะการใช้ชีวิต
- 3) การส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัวและการเตรียมตัวกลับเข้าสู่สังคม
- 4) การเตรียมความพร้อมด้านการประกอบอาชีพ

นอกจากนี้ยังให้จัดให้มีผู้เชี่ยวชาญ อาสาสมัคร และวิทยากรด้านต่าง ๆ มาให้คำแนะนำ ให้ความรู้และคำปรึกษา ทั้งในด้านการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคม ความตระหนักในคุณค่าของชีวิตตนเองและผู้อื่น การวางแผนอนาคต ความรู้ทางกฎหมาย รวมถึงความรู้เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในขณะนั้น โดยที่การดำเนินโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยอาจให้หน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ชุมชน หรือเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยได้

4.2 โปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเป็นโครงการภาคบังคับตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 สำหรับผู้ต้องขังทุกคนที่เข้าเงื่อนไข โดยในปัจจุบันการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของกรมราชทัณฑ์มี 2 รูปแบบ ได้แก่ (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2560)

1) การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในเรือนจำ/ทัณฑสถานระบบเปิดหรือเรือนจำโครงสร้างเบา เป็นโปรแกรมการฝึกอบรมหลักสูตรเข้มข้นเป็นเวลา 3 เดือน เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2559 โดยแยกผู้ต้องขังที่อยู่ในเกณฑ์ได้รับการพักการลงโทษหรือใกล้พ้นโทษมาอยู่ในเรือนจำระบบเปิดซึ่งเป็นเรือนจำระดับความมั่นคงต่ำที่ไม่เน้นการควบคุมแต่เน้นให้ผู้ต้องขังได้มีความคุ้นเคยกับสังคม มีโอกาสใกล้ชิดชุมชน แต่ยังอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลที่ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังต้องรับผิดชอบต่อหมู่คณะ และมีวินัยในตนเองสูง โดยผู้ต้องขังจะได้รับการอบรม ฝึกฝน และทำกิจกรรมตามที่ระเบียบกรมราชทัณฑ์กำหนดไว้ทั้ง 4 ด้าน เช่น การฟื้นฟูสมรรถภาพทางกายโดยใช้หลักสูตรการฝึกทหารจากกองทัพบก กิจกรรมการปลูกฝังจริยธรรมโดยปฏิบัติตามหลักศาสนา การฝึกฝนทักษะอาชีพ ให้คำปรึกษาด้านการประกอบอาชีพอิสระและในสถานประกอบการ รวมถึงการแนะนำแหล่งงานและการสมัครงานต่อผู้ประกอบการที่เข้ามาให้คำแนะนำภายในเรือนจำ นอกจากนี้ยังให้ข้อมูลความรู้ด้านกฎหมายทั่วไป การวางแผนการเงิน แผนการดำเนินชีวิต การสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว การบูรณาการภาคสังคมให้เข้ามามีส่วนร่วม รวมถึงการประสานงานเมื่อต้องเข้าสู่ช่วงเปลี่ยนผ่านในการกลับเข้าสู่สังคม

2) การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในเรือนจำ/ทัณฑสถานระบบปิด

เป็นโปรแกรมที่มีระยะเวลา 30 - 100 ชั่วโมง สำหรับผู้ต้องขังที่เหลือโทษจำคุก 6 เดือน - 1 ปี โดยกำหนดให้เรือนจำ/ทัณฑสถานที่มีผู้ต้องขังกลุ่มเป้าหมายจัดโปรแกรมอบรมปีละ 2 ครั้ง ซึ่งในแต่ละปีจะมีผู้ต้องขังที่เข้าหลักเกณฑ์ประมาณ 40,000 - 50,000 คน (กองพัฒนาพฤตินิสัย, 2563) ทั้งนี้ โปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยระบบปิดแตกต่างกับระบบเปิดคือ มีการดำเนินการภายในสถานที่คุมขังเดิมที่ผู้ต้องขังต้องโทษอยู่ และมีความเข้มข้นของโปรแกรมน้อยกว่า แต่กระนั้นกิจกรรมสำหรับผู้ต้องขังก็ยังคงประกอบด้วยการพัฒนา 4 ด้าน ตามระเบียบ ตัวอย่างเช่น

การเล่นกีฬาและนันทนาการ การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ การฝึกทักษะการตัดสินใจและการแก้ปัญหา การให้ความรู้ด้านอาชีพที่ตรงตามความต้องการของทั้งตลาดแรงงานและผู้ต้องขัง และกิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์

การดำเนินงานของทั้งสองโปรแกรมจะมีการประเมินผู้ต้องขังในด้านความรู้และทัศนคติทั้งก่อนเข้ารับการอบรมและภายหลังเข้ารับการอบรมแต่ละด้าน นอกจากนี้ กรมราชทัณฑ์ยังได้ก่อตั้งศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ (Center for Assistance to Reintegration and Employment; CARE) เพื่อช่วยเหลือผู้พ้นโทษให้มีงานทำทั้งขณะต้องโทษในเรือนจำและภายหลังพ้นโทษ ให้ผู้พ้นโทษสามารถช่วยเหลือตนเองได้ และไม่กลับมากระทำความผิดซ้ำโดยเฉพาะในช่วงระยะเปลี่ยนผ่าน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ข้อมูลด้านการประกอบอาชีพแก่ผู้ใกล้พ้นโทษ ส่งต่อผู้พ้นโทษไปยังสถานประกอบการที่ต้องการแรงงานฝีมือตามคุณลักษณะของผู้พ้นโทษ และส่งเสริมให้มีรายได้จากการจ้างงานทั้งขณะอยู่ในเรือนจำและเมื่อพ้นโทษ ซึ่งนอกจาก CARE ประสานการดำเนินการกับภาคเอกชนหรือชุมชน ก็ยังร่วมมือกับหน่วยงานรัฐอื่นๆ ด้วย เช่น กรมการจัดหางานและกรมการพัฒนาฝีมือแรงงาน (กองพัฒนาพฤตินิสัย, 2563)

4.3 ประเด็นที่น่าสนใจ

สิ่งสำคัญหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยยังคงมีอัตราผู้กระทำความผิดซ้ำสูงคือ อุปสรรคในการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษจากการขาดผู้ให้โอกาสที่อาจเป็นชุมชนหรือครอบครัว รวมถึงการถูกสังคมตีตรา และส่วนหนึ่งที่อาจเพิ่มความกลัวแก่สาธารณะคือการเสนอภาพผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษจากสื่อ (ชลธิช ชื่นอุระ, 2566) ซึ่งในทางกลับกัน สื่อก็สามารถสนับสนุนให้สังคมมองภาพของผู้กระทำความผิดอย่างลึกซึ้งถึงต้นตอที่หล่อหลอมอาชญากรรมได้ ร่วมกับภาครัฐที่ทำหน้าที่ตรวจสอบความพร้อมของครอบครัวและชุมชนซึ่งเป็นผู้ให้โอกาสสำคัญ ว่าอยู่ในสภาวะที่เหมาะสมหรือพร้อมรองรับผู้พ้นโทษหรือไม่

อีกความท้าทายคือ กฎหมายที่มีโทษทางอาญาหลายฉบับของไทยเน้นการลงโทษด้วยการจำคุกมากกว่าการแก้ไข ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ รวมไปถึงผู้ต้องขังมีจำนวนมากเมื่อเทียบสัดส่วนกับจำนวนเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานควบคุมดูแลอยู่ในเรือนจำ ดังนั้นเมื่อมีการจัดโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยซึ่งยังคงต้องดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่หลักในการควบคุมผู้ต้องขัง จึงเป็นอุปสรรคว่าเจ้าหน้าที่ต้องทำภารกิจที่มีหน้างานไม่ชัดเจน เนื่องจากการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเป็นแนวทางการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดแบบแก้ไขฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษ จึงควรมีเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติเฉพาะด้านซึ่งมีความพร้อมและเหมาะสมกับโปรแกรม

นอกจากนี้ จากการศึกษาข้อจำกัดของโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในประเทศไทยของกรวรรณ คำเกร็ด (2559) พบว่าปัจจัยด้านสถานที่มีความสำคัญต่อประสิทธิภาพของโครงการเนื่องจากเรือนจำระบบปิดมีความแออัดอยู่แล้ว ถึงแม้ว่าจะมีการแยกแดนสำหรับผู้ต้องขังใกล้พ้นโทษเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย แต่ในสภาพแวดล้อมจริงจะพบว่าผู้ต้องขังจะยังคงเจอเพื่อนกลุ่มเดิม ๆ ทำให้บรรยากาศในเรือนจำไม่ส่งเสริมหรือกระตุ้นให้เกิดความต้องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเท่ากับการแยกผู้ต้องขังออกมา ณ สถานที่เฉพาะสำหรับโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

จากการศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการกลับคืนสู่สังคมของผู้ต้องขังพ้นโทษอันนำไปสู่แนวทางการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของทั้ง 4 ประเทศ พบว่า ทุกประเทศเผชิญกับปัญหาท้าทายสังคมในแบบเดียวกันคือการกระทำความผิดซ้ำของผู้พ้นโทษซึ่งมีสาเหตุมาจากการไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคม รวมถึงยังคงมีความคิดและพฤติกรรมที่ติดอยู่ในวงจรอาชญากรรม ประเทศเหล่านี้จึงตระหนักถึงความสำคัญของการเตรียมความพร้อมให้กับผู้ต้องขังและสังคมในช่วงเปลี่ยนผ่านด้วยแนวทางแก้ไขและฟื้นฟู เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถกลับสู่สังคมได้อย่างปกติและไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีกด้วย วิธีการเตรียมความพร้อมผู้ต้องขังก่อนปล่อยตัว

เนื่องด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของการกระทำความผิดซ้ำและการกลับสู่สังคมของผู้พ้นโทษมิใช่เพียงผู้ต้องขังเท่านั้น แต่ยังเป็นสังคม ชุมชน และครอบครัวของผู้ต้องขังด้วย ดังนั้นทุกประเทศจึงมองเห็นความจำเป็นของการมีเครือข่ายและความร่วมมือจากภาคส่วนอื่นๆ นอกเหนือจากเพียงแค่ราชทัณฑ์และรัฐบาล เพราะสังคมและชุมชนก็ควรได้รับรู้ เรียนรู้ และเข้าใจสถานการณ์วัตถุประสงค์และอุปสรรคของการดำเนินงานในเรือนจำ ซึ่งผลกระทบนั้นส่งผลไปถึงความปลอดภัยสาธารณะ ทั้งนี้เพื่อกระตุ้นและเสริมสร้างการตัดสินใจที่จะมีส่วนร่วมช่วยเหลือไปด้วยกัน ดังนั้นการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของหลายประเทศจึงใช้แนวทางปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้ต้องขังมีชีวิตเฉกเช่นเดียวกับคนใน

สังคม ซึ่งปัจจัยการดำรงชีพและทักษะการใช้ชีวิตร่วมกับคนในสังคมคือบทบาทสำคัญ โปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยจึงมีพื้นฐานที่การศึกษา การฝึกอาชีพ การพัฒนาด้านจิตใจ การมีส่วนร่วมกับชุมชน รวมไปถึงการดูแลส่งเสริมเคราะห์ต่อเนื่องหลังปล่อย

บทสรุป

ในกระบวนการกลับคืนสู่สังคมของผู้ต้องขังพ้นโทษ มีขั้นตอนสำคัญตั้งแต่การบำบัดและฟื้นฟูในระหว่างรับโทษ ไปจนถึงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวและการดูแลหลังปล่อย โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อเสริมสร้างทักษะด้านอาชีพ การใช้ชีวิต และการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขังในระยะเปลี่ยนผ่านสู่สังคม นอกจากนี้ยังส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้ปฏิบัติและผู้ต้องขัง เพื่อช่วยลดการกระทำผิดซ้ำและเพิ่มความปลอดภัยในสังคม แม้ว่าหลายประเทศจะมีแนวทางการเตรียมผู้ต้องขังที่คล้ายคลึงกัน แต่การปฏิบัติและประสิทธิผลยังแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น ประเทศสิงคโปร์มีโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยที่ประสบความสำเร็จสูง โดยมีโครงการ Captain of Lives ที่ช่วยปรับมุมมองเจ้าหน้าที่ให้เป็นผู้ให้คำปรึกษาและโครงการ SCORE ที่สร้างอาชีพให้ผู้ต้องขัง ผลลัพธ์ที่เห็นได้ชัดคืออัตราการกระทำผิดซ้ำที่ลดลง ในขณะที่ประเทศญี่ปุ่นก็มีความสำเร็จในด้านความร่วมมือจากภาคเอกชนในการสร้างศูนย์เตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยมีค่านิยมที่มองว่าการนำผู้ต้องขังกลับสู่สังคมอย่างปลอดภัยเป็นผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างประชาชนและผู้ต้องขัง ส่งผลให้เกิดความร่วมมือกับภาครัฐอย่างเต็มที่ในการส่งเสริมหลังปล่อย

ขณะที่อเมริกาและไทยเป็นประเทศที่มีสัดส่วนผู้ต้องขังสูงมากในระดับโลกเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรของประเทศ จึงยังคงเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และสถิติการกระทำผิดซ้ำก็ยังคงไม่บรรลุผลตามที่คาดหวัง ตามที่ได้กล่าวไว้ว่าอเมริกามีโปรแกรมที่มีคุณภาพ มีศูนย์เตรียมความพร้อมก่อนปล่อยที่แยกออกจากเรือนจำชัดเจน และมีประวัติศาสตร์การดำเนินงานมาอย่างยาวนาน แต่เนื่องจากการขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการการใช้โปรแกรมจึงยังทำให้ไม่บรรลุเป้าหมาย แม้จะทุ่มเทงบประมาณไปมากก็ตาม และสำหรับประเทศไทย ถึงแม้ว่าการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยจะเป็นหลักสูตรภาคบังคับ แต่ด้วยลักษณะทางกายภาพของเรือนจำจึงอาจทำให้จุดมุ่งหมายที่ดีของโปรแกรมยังเข้าไม่ถึงผู้ต้องขังอย่างทั่วถึง และที่สำคัญคือการรับรู้และทัศนคติของคนไทยที่ยังคงมีอยู่เฉพาะกลุ่มที่ตื่นตัวและตระหนักต่อความสำคัญของการเตรียมความพร้อมแก่ผู้ต้องขังให้กลับสู่สังคม ดังนั้นหากมีคนในวงกว้างจำนวนมากขึ้น มองเห็นความสำคัญของการแก้ปัญหาการกระทำผิดซ้ำซึ่งส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของสังคมก็จะช่วยให้การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเพื่อคืนผู้ต้องขังกลับสู่สังคมประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบ พบว่าประเทศไทยมีศักยภาพเพียงพอที่จะรับแนวทางที่เป็นจุดแข็งของแต่ละประเทศ มาประยุกต์ใช้กับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยได้หลากหลายแง่มุม โดยข้อคำนึงถึงแรกสุดคือการมีศูนย์เตรียมความพร้อมก่อนปล่อยที่แยกออกจากเรือนจำ เพื่อลดความแออัดและสร้างบรรยากาศที่แตกต่าง ทั้งนี้อาจได้รับความร่วมมือจากภาคเอกชนในด้านทรัพยากรและการดำเนินงานเช่นเดียวกับประเทศญี่ปุ่น ประการถัดมาคือการพัฒนาโปรแกรมที่หลากหลายเช่นในสหรัฐอเมริกา ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อความเหมาะสมต่อผู้ต้องขังแต่ละคน ทั้งนี้ควรมีการประเมินประสิทธิภาพของโปรแกรมอยู่เสมอเพื่อให้คุ้มค่ากับงบประมาณและทรัพยากรบุคคล และอีกประการคือ การยกระดับศูนย์ CARE ที่มีอยู่แล้วของไทยให้เข้มแข็งและกว้างขวางมากขึ้นเทียบเท่ากับเครือข่าย SCORE ของสิงคโปร์ เพื่อสร้างงาน สร้างรายได้แก่ผู้ต้องขังอย่างจริงจังและทั่วถึง รวมถึงการรับแนวคิดจากโครงการ Captain of Lives ในการสร้างจิตสำนึกและความตระหนักถึงความสำคัญของการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

ทั้งนี้ การรับแนวคิดหรือตัวแบบที่ประสบความสำเร็จจากประเทศต่าง ๆ ไปใช้ แน่นอนว่าไม่ได้เป็นการยืนยันว่าจะทำให้การดำเนินงานโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของไทยมีผลลัพธ์ที่ดีเช่นเดียวกัน เนื่องจากมีปัจจัยอีกมากมายที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโปรแกรมตลอดทั้งกระบวนการ โดยเฉพาะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ผู้ต้องขัง และชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กรมราชทัณฑ์. (2568). สถิติการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง. *Recidivism Statistics Database* ฐานข้อมูลผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำ. สืบค้นจาก <http://www.correct.go.th/recstats/index.php/th/Home>.
- กรวรรณ คำเกรต (2559). แนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังในเรือนจำโครงสร้างเบา. (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- กองพัฒนาพฤตินิสัย. (2563). คู่มือการจัดโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังตามลักษณะแห่งคดี. และพฤติการณ์การกระทำผิด. กรุงเทพฯ: บริษัท พีเค.เค. พรินติ้ง จำกัด.
- จิรวุฒิ ปญญาสวัสดิ์. (2564). การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย. (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- ชลธิศ ชื่นอรุณ. (2566). ถอดบทเรียน “การกระทำผิดซ้ำ” สู่การส่งเสริมการ “ไม่ตีตรา” ผู้พ้นโทษ (สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย). สืบค้นจาก <https://knowledge.tijthailand.org/th/article/detail/47>
- ธีระ สนิเดชาวัณ, จตุรพิช เกราะแก้ว, นัจชลี ศรีมณีกาญจน์, ปองพล นิลพฤษ, วิเชษฐ์ พลายมาศ, พิเชฐ คุณากรวงศ์, ธนบูรณ์ จันทมาลัย, พงษ์กฤษณ์ มงคลสินธุ์, เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์, เปรมฤดี เพ็ชรกุล, ธิติ มหาเจริญ, ปวีศร เลิศธรรมเทวี และ สุณีย์ กัลยจิตร์. (2564). *โครงการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำ* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2560). พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560. สืบค้นจาก <https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/A/021/1.PDF>.
- Averil, R. (1980). *Pre-release systems in the United States*. Office of Justice Programs. Retrieved from <https://www.ojp.gov/pdffiles1/Digitization/69312NCJRS.pdf>
- Benard, A. K., Msomba, G., Pesha, J. (2023). Social challenges facing ex-prisoners during their integration into societies in Iringa municipality, Tanzania. *Asin Research Journal of Arts & Social Sciences*, 21(3), 78-89.
- Massachusetts Department of Correction. (2025). *Program description booklet*. Retrieved from https://www.mass.gov/doc/program-description-booklet-2/download?_ga=2.132102855.955604256.1549903914-1459834499.1543502241.
- Santhosh, R. & Mathew, E. (2021). Social reintegration of released prisoners: An empirical analysis from two Indian states. *International Annals of Criminology*, 59, 200-222.
- Shimane Asahi Rehabilitation Program Center. (n.d.). *Rehabilitation Programs*. Retrieved from <http://www.shimaneasahi-rpc.go.jp/english/torikumi/index.html>
- Singapore Prison Service. (2022). *Singapore Prison Service ‘Captains of Lives’ campaign*. Retrieved from <https://www.sps.gov.sg/resource/media-releases/singapore-prison-service-captains-of-lives-campaign/>
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2018). *Introductory handbook on the prevention of recidivism and the social reintegration of offenders*. Retrieved from https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/18-02303_ebook.pdf#:~:text=The%20primary%20objective%20of%20social%20reintegration%20programmes,to%20avoid%20a%20relapse%20into%20criminal%20behaviour.&text=One%20key%20strategy%20in%20reducing%20the%20number,and%20support%20their%20social%20reintegration%20upon%20release.